

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

**Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України**

ВИВЧЕННЯ ОРКЕСТРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

**Програма
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I-II рівнів акредитації**

**Спеціальність “Народна художня творчість”
Спеціалізація “Народне інструментальне мистецтво”**

Київ – 2006

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України

ВИВЧЕННЯ ОРКЕСТРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Програма
для вищих навчальних закладів
культури і мистецтв I–II рівнів акредитації

Спеціальність
“Народна художня творчість”
Спеціалізація
“Народне інструментальне мистецтво”
(народні інструменти)

Київ 2006

Видання здійснено на замовлення Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтв України

ВИВЧЕННЯ ОРКЕСТРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Програма

для вищих навчальних закладів культури і мистецтв І–ІІ рівнів акредитації. – Київ: “Фірма “ІНКОС”, 2006. – 16 ст.

Укладачі:	Л. А. Головіна, В. М. Маркова, Л. К. Клеопова – викладачі-методисти ОКЗ “Харківське училище культури”
Рецензенти:	Л. М. Понікарова – старший викладач кафедри народних інструментів Харківської державної академії культури А. В. Мосєєв – викладач ОКЗ “Лозівське училище культури і мистецтв”
Відповідальний за випуск	Т. Ф. Стронько
Редактор	В. Д. Мельничук

- © Головіна Л. А.,
Маркова В. М.,
Клеопова Л. К., 2006
© Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв, 2006

Обсяг курсу
Всього – 162 год.
Індивідуальних – 146 год.
Самостійних – 16 год.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Метою навчання на спеціалізації “Народне інструментальне мистецтво” в училищах культури є підготовка кваліфікованих спеціалістів у галузі музичної культури – керівників оркестрів (ансамблів) народних інструментів.

Навчальна дисципліна “Вивчення оркестрових інструментів”, поряд з іншими предметами циклу, допомагає сформувати особистість, здатну самостійно працювати в сфері музично-естетичного виховання, сприяє вихованню організаційних навичок, проведенню професійної і педагогічної роботи.

Програму з навчальної дисципліни “Вивчення оркестрових інструментів” складено відповідно до нового навчального плану (2004 р.) для студентів зі спеціалізації “Народне інструментальне мистецтво” з урахуванням сучасних вимог у підготовці кваліфікованих керівників аматорських творчих колективів – ансамблів і оркестрів.

Завдання навчальної дисципліни:

- набуття знань та практичних навичок гри на народних інструментах оркестру;
- придбання теоретичних знань з методики викладання гри;
- набуття практичних навичок, прийомів і методів самостійного вивчення музичних творів;
- засвоєння музичної та методичної літератури;
- розвиток педагогічних та організаторських здібностей;
- розвиток навичок читання з аркуша навчального репертуару та оркестрових партій;
- набуття навичок настроювання струнних інструментів.

В програмі передбачено вивчення оркестрових національних інструментів з урахуванням специфіки подальшої роботи випускника училища. Черговість, кількість годин на вивчення кожного інструмента по семестрах, головним чином визначається наявністю інструментарію даного регіону і може змінюватися в кожному училищі рішенням відділу.

Навчальним планом передбачено вивчення оркестрових інструментів та методики гри на них протягом п'яти семестрів.

Розділ навчальних годин та послідовність вивчення оркестрових інструментів студентами, різними за фахом

Курс	Семестр	К-ть годин на тиждень	Спец. ін-т баян (акордеон)	Спец. ін-т (струнний) домра, гітара, бандура, цимбали, скрипка	Форма контролю
I	I	16 × 1 = 16	Група домр	Бандура	Підсумковий урок
	II	22 × 1 = 22	Група домр	Гітара (кобза 6-стр.)	диференційний залік
II	III	16 × 2 = 32	Гітара	Баян (акордеон)	підсумковий урок
	IV	22 × 2 = 44	Бандура	Група домр, цимбали	Підсумковий урок
III	V	16 × 2 = 32	Ударні інструменти, цимбали	Сопілка ударні інструменти	диференційний залік

В кінці I, III, IV семестрів проводиться підсумковий урок за рахунок навчальних годин в присутності 2–3-х викладачів методичної комісії.

Вимоги до підсумкового уроку і диференційованого заліку

1. Виконати у концертному варіанті дві п'єси різноманітного характеру.
2. Зіграти заданий фрагмент або оркестрову партію в цілому на вивченому інструменті.
3. Відповісти на теоретичні питання.
4. Подати конспект з накопиченням теоретичного матеріалу за кожен семестр.

Примітка: оцінювати потрібно не можливості, не здібності студентів, а наслідки їх навчання.

Після диференційованого заліку у V семестрі для диплома виставляється підсумкова оцінка механічним підрахунком успішності за I–V семестри.

Зміст навчальної дисципліни

Вивчення групи домр

Загальні вимоги до вивчення групи домр.

1. Законспектувати:

- історія виникнення і розвитку домри/кобзи;
- склад групи. Ведучі інструменти цієї групи. Їх роль в оркестрі (ансамблі). Підготовка інструмента до гри;
- методика навчання гри на інструменті;
- розташування нот на грифі, нотація та звучання;
- способи звукодобування, їх позначення.

2. Практично:

- засвоїти основні правила посадки і постановки рук, прийоми звуковидобування, координації рук, основні позиції та способи їх змін на вправах, етюдах, п'єсах малої форми та оркестрових партіях (в межах 1–3 октав);
- штрихи: легато, стакато, нон легато, глісандо і їх виконання;
- грати 6–8 творів, різноманітних за стилями і характером з поступово зростаючими виконавськими труднощами;
- грати 4–6–8 оркестрових партій з репертуару навчального оркестру;
- вивчити 1–2 твори самостійно.

Зразок робочого плану

1. Гама, арпеджіо в позиціях.
2. Шрадїк Г. Вправи на розвиток техніки (вибірково).
3. Самойлов. Етюд № 5. ч. II.
4. Гайдн. Пісня.
5. Бетховен Л. Екосез.
6. Українська народна пісня “Реве та стогне Дніпр широкий”.
7. Бакланова Н. Мазурка.
8. Українська народна пісня “Ой за гаєм, гаєм” в обробці Олексієва.
9. Білоруська народна пісня “Перепілочка”.
10. Оркестрові партії (з репертуару навчального оркестру).

Вивчення оркестрового інструменту – Гітара (Кобза 6-струнна)

Обсяг завдань

1. Законспектувати:

- історія виникнення і розвитку інструмента. Видатні виконавці. Роль гітари (кобзи 6-стр.) в ансамблі і оркестрі;
- методика навчання гри на інструменті;
- особливості і різновиди запису акордів, технічні можливості запису оркестрових партій.

2. Практично:

- засвоїти основні правила посадки і постановки рук, вироблення доцільних ігрових рухів;
- засвоїти засоби звуковидобування в акордах, штрихами легато, велике і мале баре;
- надбання навичок акомпанементу. Вивчити 1–2 твори-супроводи;
- підбір по слуху акомпанементу народної пісні;
- грати вправи, етюди та п'єси (4–5), різноманітні за стилями і характером з поступово зростаючими виконавськими труднощами;
- вивчити 1–2 твори самостійно.

Зразок робочого плану

1. Гама: А-а; D-d.
2. Сор Ф. Етюд.
3. Карулл Ф. Старовинна французька пісня.
4. Бах І. С. Волинка.
5. Діабеллі А. Модерато.
6. Понсе М. Прелюдія.
7. А. Іванов-Крамської. Повільний вальс.
8. І. Дунаєвський. “Ой цвіте калина” із к/ф “Кубанські козаки”.
9. Оркестрові партії (з репертуару навчального оркестру) за вибором викладача.

Вивчення оркестрового інструменту – Бандура

Обсяг завдань

1. Законспектувати:

- історія виникнення і розвитку інструмента;
- художньо-виражальні можливості інструмента;
- роль бандури в ансамблі і оркестрі;
- методика навчання гри на інструменті;
- поняття про вибір найзручніших тональностей.

2. Практично:

- засвоїти основні правила посадки і постановки рук,
- грати: 5–6 творів на різні способи звуковидобування; 1–2 твори зі співом для надбання навичок акомпанементу;
- вправи і етюди на різні види техніки;
- оркестрові партії;
- вивчити 1–2 твори самостійно.

Зразок робочого плану

1. Полевий В. Веселі етюди № 1, 3.
2. Українська народна пісня “Ой зацвіла червона калина” в обробці Бобир А.
3. Бобир А. Віночок з українських народних пісень.
4. Омельченко А. П'єса.
5. Українська народна пісня “Ой ти, дівчино”, обр. Бобир А.
6. Оркестрові партії.

Вивчення оркестрового інструменту – Баян (акордеон)

Основна мета – привити студентам (в межах передбачених навчальних годин) початкові навички гри на інструменті (баяні, акордеоні).

Обсяг завдань

1. Законспектувати:

- історія виникнення і розвитку інструмента;
- роль баяна (акордеона) в народній художній творчості, в оркестрах і ансамблях народних інструментів;
- будова, правила зберігання;
- особливості нотації.

2. Практично засвоїти:

Виконавська постановка. Посадка і положення корпусу баяніста (акордеоніста). Постановка рук. Техніка ведення міху. Прийоми звуковидобування; аплікатурна система.

Грати:

1. Вправи на розвиток біглості пальців.
2. 1–2 етюди на сполучення тривалостей і штрихів.
3. 3–4 п'єси різноманітного характеру.
4. 1–2 п'єси-акомпанемент.
5. Вивчити 1–2 твори самостійно.
6. Оркестрові партії (з репертуару навчального оркестру).

Зразок робочого плану

1. Гама: А–а; С–с.
2. Беренс Е. Етюд С-dur.
3. Моцарт В. Азбука.
4. Д. Кабалевський. Маленька полька.
5. Українська народна пісня “Веселі гуси”.
6. Українська народна пісня “Їхав козак за Дунай”.
7. Українська народна пісня “Чорнії брови” (акомпанемент).
8. Укр. нар. танок “Козачок” в обр. М. Різоля.
9. Оркестрові партії.

Вивчення оркестрового інструмента – Цимбали

Обсяг завдань

1. Законспектувати:
 - історія виникнення і розвитку інструмента;
 - роль цимбал в ансамблі і оркестрі;
 - прийоми гри та звукодобування;
 - посадка виконавця під час гри;
 - художньо-виражальні засоби інструмента.
2. Грати:
 - Гама С-dur, a-moll, їх тривуки, обернення різними ритмічними формулами і динамічними відтінками;
 - вправи на розвиток техніки, ритму, координації рухів рук;
 - 1–2 етюди;
 - 3–4 п'єси різноманітного характеру;
 - оркестрові партії;
 - вивчити 1–2 твори самостійно.

Зразок робочого плану

1. Гама С-dur, a-moll;
2. Незовибатько О. Вправи (вибірково).
3. Жинович І. Етюд.
4. Бах Й. С. Менует.
5. Щуравський Ю. Пісня.
6. Українська народна пісня “Кину кужіль на полицю”.
7. Укр. нар. танок. Обробка О. Незовибатько.
8. Вивчення оркестрових партій.

Вивчення оркестрового інструмента – Сопілка

Семестрові вимоги:

1. Законспектувати:
 - історія виникнення і розвитку інструмента; його художньо-виражальні можливості;
 - різновиди сопілок, їх будова і спосіб видобування звука, діапазон, штрихи, використання тембрів;
 - сопілка як сольний та оркестровий інструмент.
2. Грати:
 - гаму С-dur в дві октави;
 - вправи на різноманітні штрихи;
 - 3–4 п'єси на сопілці-примі;
 - 2–3 п'єси на різновидах сопілок;
 - оркестрові партії;
 - вивчити 1–2 твори самостійно.

Зразок робочого плану

1. Гама С-dur у дві октави різними штрихами і динамічними відтінками.
2. Мазур Я. Вправи (вибірково).
3. Українська народна пісня “Ластівко, ластівко”.
4. Білоруська народна пісня “Савка і Гришка”.
5. Українська шинкова.
6. Український народний танець “Увиванець”.
7. Вивчення оркестрових партій.

Ударні інструменти оркестру (литаври, бубон, великий барабан з тарілкою, тарілки, малий барабан, трикутник)

Обсяг завдань

1. Законспектувати:

- історія виникнення і розвитку інструментів і методика навчання гри на них;
- дві групи ударних інструментів, їх діапазон, будова, техніка виконання;
- художньо-виражальні можливості;
- основні прийоми гри.

2. Засвоїти:

- основні правила посадки і постановки рук;
- вироблення доцільних ігрових рухів;
- прийоми звуковидобування на вправах, п'есах малої форми та оркестрових партіях.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Специфіка навчальної дисципліни “Вивчення оркестрових інструментів” полягає в тому, щоб навчити студента якісно володіти інструментами в тому обсязі, який забезпечить можливість його практичного використання у вирішенні завдань спеціалізації.

Вивчення гри на оркестрових інструментах – це багатогранний процес. У процесі навчання студенти оволодівають майстерністю гри на бандурі, кобзі, гітарі, цимбалах, баяні, сопілці і ударних інструментах. Навчання здійснюється за традиційною формою – індивідуальний урок. Від організації та умілого проведення занять залежить виконання завдань, які стоять перед студентом у процесі навчання.

В ході уроку викладач повинен ознайомити студентів з вимогами до навчальної дисципліни та її зв'язку з іншими дисциплінами спеціального циклу, формувати у студента спеціальні вміння і навички, забезпечити їх закріплення і повторення.

Важливе значення в навчанні має добір репертуару. Викладач повинен приділяти увагу виваженому підбору технічного та художнього матеріалу, з поступово зростаючими виконавськими труднощами, враховуючи індивідуальні особливості студента.

В індивідуальних робочих планах студентів фіксується репертуар на семестр, інструмент, який вивчається в цьому семестрі, характеристика музичних здібностей, рівень підготовки студента.

Протягом семестру в робочих планах слід фіксувати виконання навчального репертуару та виставляти оцінку за кожен вивчений твір. У кінці семестру виставляється підсумкова оцінка і оцінки диференційного заліку. Оцінювати необхідно не можливості, не здібності студента, а наслідки їх навчання.

Невід'ємною частиною індивідуальних занять є організація самостійної роботи студента з виконання навчальних завдань і підготовки до наступного уроку.

Завдання для самостійної роботи студента можуть бути такими:

- читати з аркуша запропоновані викладачем твори;

- зробити позначки вірної аплікатури, штрихів, прийомів звуковидобування в музичних творах, етюдах, оркестрових партіях;
- визначити основні етапи і принципи роботи над музичним твором;
- самостійно вивчити 1–2 твори в кожному семестрі;
- законспектувати теоретичний матеріал.

Викладачеві слід контролювати, перевіряти та давати рекомендації щодо удосконалення виконання завдань самостійної роботи.

ПЕРЕЛІК ВИДАНЬ РЕКОМЕНДОВАНОЇ НОТНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Акордеон в музыкальной школе.* / Сост. В. Грачев, А. Талакин. – М.: Музыка, 1977.
2. *Акимов Ю.* Прогрессивная школа игры на баяне. Ч. 2. – М.: Советский композитор, 1973.
3. *Александров А.* Школа игры на трехструнной домре. – М.: Музыка, 1972, 1975, 1979, 1983.
4. *Альбом баяниста.* / Упорядкував С. Чаплій. – К.: Музична України, 1968.
5. *Баштан С. В., Омельченко А. Ф.* Школа гри на бандурі. – К.: Музична України, 1989.
6. *Баян I кл. ДМШ.* / Укладачі: Олексієв Ц. і Корецький М. – К.: Музична Україна, 1970.
7. *Бобир А.* Віночок з українських пісень. – К.: Музична Україна, 1980.
8. *Говорушко П.* Школа игры на баяне. Ч. I. – М.: Музыка, 1965.
9. *Гризодуб В., Михеліс В.* Школа гри на чотириструнній домрі. – К.: Музична Україна, 1989.
10. *Домра 1 кл. Учбовий репертуар ДМШ.* – К.: Музична Україна, 1986.
11. *Домра 2 кл. Учбовий репертуар ДМШ.* – К.: Музична Україна, 1988.
12. *Домра 3 кл. Учбовий репертуар ДМШ.* – К.: Музична Україна, 1989.
13. *Домра 4 кл. Учбовий репертуар ДМШ.* – К.: Музична Україна, 1990.
14. *Етюди для домри на різні види техніки. 4 кл. ДМШ.* Редактори-упорядники М. Білоконев, М. Шелест. – К.: Музична Україна, 1980.
15. *Збірник пісень і танців для бандури.* / Уклав і обробив Бобир А. – К.: Музична Україна, 1976.
16. *Ллюхін О. і Шишаков Ю.* Школа коллективной игры для оркестра народных инструментов. – М.: Музыка, 1970.
17. *Кушинський К.* Школа игры на ударных инструментах. – М.: Музыка, 1971.
18. *Мазур Я.* Юному сопілкареві. – К.: Музична Україна, 1976.
19. *Мізеліс В., Калінін А.* Початкова школа гри на чотириструнній домрі. – К.: Музична Україна.
20. *Мірек А.* Самоучитель игры на аккордеоне. – М.: Советский композитор, 1968.
21. *Незовибатько О.* Школа гри на українських цимбалах. – К.: Мистецтво, 1966.
22. *Опришко М.* Школа гри на бандурі. – К.: Мистецтво, 1968.
23. *П'єси українських композиторів для домри і фортепіано.* – К.: Музична Україна, 1985.
24. *П'єси для бандури.* / Уклав А. Омельченко. – К.: Музична Україна, 1976.
25. *Полсвий В.* Веселі етюди. Для бандури. – К.: Музична Україна, 1978.

26. *Попійчук Д.* Цимбали. 1–3 кл. ДМШ. – К.: Музична Україна, 1975.
27. *Самойлов А.* Вправи та етюди для чотириструнної домри. – М.: Учпедгиз, 1956.
28. *Сасвський В.* Легкі етюди для баяна. – К.: Музична Україна, 1967.
29. *Скляр І.* Подарунок сопілкарям. – К.: Музична Україна, 1968.
30. *Хрестоматійний* додаток до методизованої програми “Сопілка”. I випуск. – К.: УПКПК, 1997.
31. *Хрестоматія* педагогічного репертуару для баяна 1–2 кл. ДМШ. / Уклад Онегін А. – М.: Музыка, 1964.
32. *Чунін В.* Школа гри на трехструнній домбре. – М.: Советский композитор, 1968.

ПЕРЕЛІК ВИДАНЬ РЕКОМЕНДОВАНОЇ МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Васильев Ю., Широков А.* Рассказы о русских народных инструментах. – М.: Советский композитор, 1979.
2. *Бібліотечка* художньої самодіяльності. “Райдуга” № 11. – К.: Мистецтво, 1978.
3. *Говорушко П.* Чтение с листа в процессе обучения баяниста. Вопросы музыкальной педагогики. Выпуск 6. – Л.: Музыка, 1985.
4. *Гуменюк А.* Українські народні музичні інструменти. – К.: Музична Україна, 1978.
5. *Іванов П.* Оркестр українських народних інструментів. – К.: Музична Україна, 1981.
6. *Комаренко В.* Український оркестр народних інструментів. – К.: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музлітератури УССР, 1959.
7. *Міхесв Б.* Методична розробка з питань звукодобування на домрі. – К.: Науково-методичний кабінет, 1971.
8. *Судариков А.* Основы начального обучения игре на баяне. Методическое пособие. – М.: Советский композитор, 1978.
9. *Хоткевич Т.* Музичні інструменти українського народу.
10. *Шитенков И.* Специфика звукоизвлечения на домре. Методика обучения игре на народных инструментах. – Л.: Музыка, 1975.

Навчальне видання

ВИВЧЕННЯ ОРКЕСТРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Програма

для вищих навчальних закладів культури і мистецтв

I–II рівнів акредитації

Укладачі: Л. А. Головіна, Л. К. Клеопова, В. М. Маркова

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 0,93. Наклад 100 прим.

Видавництво “Фірма “ІНКОС”

14116, м. Київ, вул. Маршала Рибалка, 10/8;

Тел./факс: (044) 206-47-29, 206-47-21

E-mail: inkos@carrier.kiev.ua,

inkos@ln.kiev.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції № 2006 від 04.11.2004 р.